Eduskunnan puolustusvaliokunnalle

Viite:
Puolustusvaliokunnan asiantuntija- ja lausuntopyyntö 23.2.2018

Eduskunnan puolustusvaliokunnan asiantuntijakuuleminen tiedustelulaki –paketista 15.3.2018

Asia:
Hallituksen esitys laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta ja laiksi valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta (HE 199/2017 vp), hallituksen esitys siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi (HE 202/2017 vp) sekä hallituksen esitys laiksi sotilastiedustelusta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 203/2017 vp), puhemiesneuvoston ehdotus eduskunnan työjärjestyksen ja eduskunnan virkamiehistä annetun lain 9 §:n muuttamisesta (PNE 1/2018 vp.).

1. Johdanto: oikeuskanslerin näkökulma

Suomen perustuslain 108 §:n mukaan valtioneuvoston oikeuskansleri valvoo muun muassa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin virkatoimien lainmukaisuutta. Perustuslain 108 §:n mukaan edelleen tehtäviään hoitaessaan oikeuskansleri valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista. Oikeuskansleri on perustuslain 111 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla velvollinen olemaan läsnä valtioneuvoston istunnoissa ja valvomaan tarkemmin perustuslain 112 §:ssä säädetyllä tavalla valtioneuvoston päätöksenteon laillisuutta. Käytännössä oikeuskansleri on myös läsnä hallituksen neuvotteluissa. Osana tätä perustuslaissa säädettyä valtioneuvoston toiminnan laillisuuden valvontaa oikeuskansleri harjoittaa lakiesitysten ennakollista perustuslainmukaisuuden valvontaa ja muuta ennakollista säädösvalvontaa. Viime kädessä siinä varmistetaan, että edellytykset hallituksen esityksen antamiselle eduskunnalle ovat olemassa ja että eduskunnalla on esityksen perusteella riittävät edellytykset käyttää lainsäädäntövaltaa ja arvioida myös esitysten perustuslainmukaisuutta.

Oikeuskansleri on tehostanut vuoden 2018 alusta lähtien **ennakollista säädösvalvontaansa** ottamalla käyttöön perus- ja ihmisoikeuksien sekä oikeusvaltion toteutumisen kannalta merkittäviin hallituksen esitysten ennakkotarkastusmenettelyn. Tarkoituksena ennakkotarkastusmenettelyssä on jo ennakoivasti huolehtia siitä, ettei valtioneuvoston päätettäväksi tulevissa hallituksen esityksissä olisi laillisuusvalvojan näkökulmasta huomautettavaa ja lisäksi tukea valtioneuvostoa hyvässä lainvalmistelussa ja perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamisessa. Menettely tukee näin hallituksen ja eduskunnan päätöksenteon sujuvuutta ja luo luottamusta ylimmän valtiollisen päätöksenteon asianmukaisuuteen oikeudellisesta näkökulmasta.

Merkittävien hallitusten esitysten ennakkotarkastuksen keskeisenä tavoitteena on huolehtia ehdotusten muodollisen oikeellisuuden ohella erityisesti siitä, että ehdotuksessa tunnistetaan perustuslain kannalta merkitykselliset kysymykset, selostetaan merkityksellinen perustuslain tulkintakäytäntö perustuslakivaliokunnan kannanottoineen ja tuodaan avoimesti esille myös mahdolliset perustuslain tulkintakohdat ja kriittiset kysymykset. Osana perustuslakiin liittyviä kysymyksiä ovat perus- ja ihmisoikeuksien

Käyntiosoite Snellmaninkatu 1 A, Helsinki
Postiosoite PL 20, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin 0295 16001
Telefaksi 09 160 23975
e-mail etunimi.sukunimi@okv.fi
Internet www.okv.fi

ja Suomea koskevien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden toteutuminen ja toteutumisen edellytykset. Huomiota kiinnitetään myös valmisteluprosessin asianmukaisuuteen ja kuulemisen sekä yleensä osallistumisoikeuksien toteutumiseen. Ennakkotarkastuksessa kiinnitetään mahdollisuuksien mukaan huomiota myös lainsäädännön johdonmukaisuuteen ja ristiriidattomuuteen sekä toimivuuteen kokonaisuutena. Tällöin tarkastelussa on kansallisten säädösten keskinäinen yhteensopivuus ja ristiriidattomuus sekä lakien kokonaisuuden ymmärrettävyys ja niistä ilmenevän sääntelyn ennakoitavuus lain soveltajille.
Lainsäädännön johdonmukaisuuteen ja toimivuuteen kuuluu myös kansainvälisistä sopimuksista ja EU-oikeudesta johtuvien velvoitteiden toimeenpano kansallisen oikeusjärjestyksen johdonmukaisuuden ja oikeustilan ennakoitavuuden mahdollisimman hyvin säilyttävällä tavalla samalla, kun kansainvälisten sopimusten ja unionin oikeuden velvoitteiden sisältö ja tarkoitus pyritään mahdollisimman hyvin toteuttamaan. Ennakkotarkastuksessa kiinnitetään mahdollisuuksien mukaan huomiota unionin oikeuden ja kansainvälisen sopimuksen toimeenpanossa kansallisen liikkumavaran asianmukaiseen käyttöön.

Puolustusvaliokunnan käsittelyssä oleva tiedustelulainsäädäntöpaketti on ollut oikeuskanslerin edellä kuvatussa ennakkotarkastuksessa. Siinä esitetyt suositukset ja huomautukset ovat riittävässä määrin otettu huomioon hallituksen esityksessä ja ilmenevät esityksestä ja esityksen perusteluista. Varsinkin säätämisjärjestysperusteluissa kuvataan oikeuskanslerin tehtävän näkökulmasta olennaisia seikkoja. Valmistelun aikaisemmassa vaiheessa oikeuskansleri on antanut ehdotusluonnoksista lausuntonsa. Lopulta olen valtioneuvoston istunnossa ollut läsnä hyväksyttäessä hallituksen esityksiä eivätkä ne ole antaneet aihetta oikeuskanslerin laillisuusvalvonnallisiin huomautuksiin.

Oikeuskanslerin ennakollisessa säädösvalvonnassa ei ole ollut eduskunnassa valmisteltu puhemiesneuvoston ehdotus eduskunnan työjärjestyksen muuttamisesta ja eduskunnan virkamieslain 9 §:n muuttamisesta (PNE 1/2018 vp).

Kun tiedustelulakipaketissa on kyse hyvin laajasta sääntelykokonaisuudesta, minulla ei ole mahdollisuutta ottaa kantaa sen sisällöllisiin yksityiskohtiin. **Esitän seuraavassa sen vuoksi eräitä tiedustelutoiminnan sääntelyä koskevia yleisluontoisempia rakenteellisia ja oikeudellisia näkökohtia. Painotan erityisesti sotilas- ja siviilitiedustelun välistä suhdetta, sotilastiedustelua ja puolustusvoimia koskevaa sääntelyä sekä tiedustelutoiminnan valvontaa**.

2. Yleistä tiedustelulakien sisällöstä

Tiedustelulainsäädännön sisältämät toimivaltuudet ovat **useiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta erittäin herkkä asia**. Lainsäätäjän harkintavaltaa rajaavat vahvasti myös Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet, erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimus sellaisena kuin sitä sovelletaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä.

Hallituksen esityksissä perustellaan laajasti Suomen turvallisuusympäristön muutoksia ja yhteiskunnallisten riskien muutoksia, joiden vuoksi tiedustelulainsäädännön kokonaisuus on tarpeellinen ja kiireellinen. **Nähdäkseni tiedustelulainsäädännön tarpeellisuudesta ja sen ajankohtaisuudesta on hallituksen esityksissä riittävät ja oikeudellisesta näkökulmasta asianmukaiset perustelut.** Tietojen ja tarpeellisuuden sisällöllinen arviointi on eduskunnan ja toiminnan sisältöä tuntevien asiantuntijoiden tehtävänä. Turvallisuusympäristön muutokset sekä oikeusvaltion näkökulmasta tuleva välttämätön tarve tiedustelutoiminnan selkeään sääntelyyn perustelevat oikeudellisesta näkökulmasta tiedustelua koskevan lainsäädännön uudistamista varsin ripeästi.

Ehdotettujen lakien hyväksyminen ehdotetussa muodossa edellyttää luottamuksellisen viestin suojaan puuttuvien toimivaltuuksien osalta omana esityksenään olevan hallituksen esityksen Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta hyväksymistä.

Käyntiosoite Snellmaninkatu 1 A, Helsinki
Postiosoite PL 20, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin 0295 16001
Telefaksi 09 160 23975
e-mail etunimi.sukunimi@okv.fi
Internet www.okv.fi

Kun kysymyksessä on perusoikeuksien kannalta herkästä asiasta ja lisäksi tiedusteluviranomaisten toimivaltuudet tarkoittavat Euroopan ihmisoikeussopimuksessa tarkoitettujen ihmisoikeuksien ja Suomen perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien rajoittamista, on sääntelyn täytettävä kansainväliset ja kotimaiset **perus- ja ihmisoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset**. Näitä selostetaan perusteellisesti ja asianmukaisesti hallituksen esitysten perusteluissa. Perusoikeuksien yleisiä rajoitusedellytyksiä ovat vaatimukset

- lailla säätämisestä
- lain täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta niin, että viranomaistoiminta on ennakoitavaa ja toimivaltuudet puuttua yksityisten oikeuksiin rajattuja
- rajoituksen hyväksyttävyydestä
- rajoituksen suhteellisuudesta
- perusoikeuden ydinalueen koskemattomuudesta
- oikeusturvajärjestelyiden riittävyydestä ja
- ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisesta.

Lisäksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen näkökulmasta erityisesti **tiedustelutoiminnan yhteydessä on tärkeää tehokas ja uskottava valvonta.** Tehokas valvonta pitää sisällään 1) uskottavan ja luotettavan tiedusteluviranomaisten sisäisen valvonnan, 2) uskottavan ja riittävillä tiedonsaanti- ja toimivaltuuksilla omaksutun toiminnan oikeudellisen valvonnan ja tuomioistuinvalvonnan tiedusteluorganisaatioon nähden riippumattomien toimijoiden toimesta ja 3) tiedusteluelinten demokraattisen valvonnan. Hallituksen esitys tiedustelutoiminnan valvonnasta ja puhemiesneuvoston ehdotus eduskunnan työjärjestyksen muuttamisesta ja kokonaisuutena muodostuvan valvontajärjestelmän riittävyys ja tosiasiallinen tehokkuus ovat välttämättömiä ehtoja laajempien tiedusteluvaltuuksien hyväksyttävyydelle. Ylimpien laillisuusvalvojien eli eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin laillisuusvalvonnan tulee voida olla varsinaisen valvontajärjestelmän toimivuutta varmistavaa, ei tosiasiallisestikaan ensisijainen valvoja.

Turvallisuusviranomaisten **toimivaltuuksia** koskevan sääntelyn tulee lähtökohtaisesti olla **täsmällistä ja tarkkarajaista**. Toisaalta kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan on toiminnallinen tarve puuttua aikaisessa vaiheessa. Uhkamäärittely jää tämän vuoksi väkisinkin joissain määrin väljäksi. Toimivaltuussääntelyn avoimuusasteeseen vaikuttaa sekä säännösten että niiden perustelujen osalta myös tarve pitää tiedusteluviranomaisten taktiset ja tekniset menetelmät salassa. On myös huomattava, että varhaisvaiheen tiedustelutoiminnassa ei ole perusoikeusnäkökulmasta kyse tavanomaisesta konkreettinen perusoikeus vastaan toinen konkreettinen perusoikeus –punnintatilanteesta, vaan asetelmasta, jossa tiettyä konkreettista perusoikeutta (erityisesti yksityiselämän suojaa) on arvioitava suhteessa abstraktimpiin koko perusoikeusjärjestelmän olemassaolon edellytyksiin. Onhan kansallisessa turvallisuudessa viime kädessä kysymys kansakunnan elinmahdollisuuksien sekä kansanvaltaisuuteen ja oikeusvaltioperiaatteeseen perustuvan laillisen yhteiskuntajärjestyksen perusteiden turvaamisesta. Toimivaltuussääntelyn jonkinasteista väljyyttä voidaan kuitenkin kompensoida ja on kompensoitava toiminnan tehokkaalla valvonnalla ja hankittujen tietojen hyödyntämisrajoituksilla.

Lakiesityksissä luodaan **tiedustelutoiminnan valvontajärjestelmä**, jossa tiedusteluviranomaisilta edellytetään sisäistä valvontaa ja laillisuutta varmistavia sisäisiä menettelyitä, tiedustelutoiminnan ulkoista laillisuusvalvontaa harjoittaisi tiedusteluvaltuutettu minkä lisäksi säädettäisiin tiedustelukeinojen tuomioistuinvalvonnasta. Eduskuntaan perustettaisiin tiedusteluvalvontavaliokunta parlamentaarista valvontaa varten.

Ehdotettu **tiedustelutoiminnan ulkoisen ja sisäisen ennakollisen, reaaliaikaisen ja jälkikäteisen valvonnan järjestelmä vaikuttaa sinällään varsin kattavalta**. Tiedustelutoiminnan tarkoituksena on toisaalta operatiivisluontoisempi kansallisen turvallisuuden suojaaminen ja toisaalta strategisluontoisempi ylimmän valtiojohdon turvallisuuspoliittisen päätöksenteon tukeminen. Ulkoisen valvonnan osalta operatiivisluontoisen tiedustelutoiminnan valvonnassa painottuisi tuomioistuinten ja tiedusteluvaltuutetun harjoittama laillisuusvalvonta sekä strategisluontoisen tiedustelutoiminnan valvonnassa eduskunnan

tiedusteluvalvontavaliokunnan harjoittama parlamentaarinen valvonta. Parlamentaarisella valvonnalla torjuttaisiin myös tiedustelutoimintaan itseensä epävakaissa yhteiskunnallisissa oloissa liittyvää yhteiskuntajärjestyksen kansanvaltaisuutta vaarantavan (vrt. poliisilain ehdotetun 5 a luvun 3 §:n 5 kohta) kohdentamisen uhkaa. Tämä on järjestelmää ja viime kädessä julkista vallankäyttöä tunnettavan luottamuksen kannalta erittäin tärkeää. Tiedusteluvaltuutettu saa lähtökohtaisesti vahvat toimivaltuudet. Samoin tiedusteluvalvontavaliokunnalle annetaan laaja pääsy salassa pidettävään tietoaineistoon.

Valvonnan kokonaisuuden kannalta **tiedusteluvaltuutetun ja tiedusteluvalvontavaliokunnan toimintojen yhteensovittamisella ja yhteistyöllä olisi keskeinen merkitys**. Kun on kysymys hyvin perusoikeusherkästä toiminnasta ja kun erityisesti operatiivisluontoisen tiedustelutoiminnan valvonnan tulisi olla sen vuoksi myös reaaliaikaista, varsinkin tiedusteluvaltuutetun käyttöön kaavaillut neljän henkilötyövuoden henkilöstövoimavarat (tiedusteluvaltuutettu, kaksi asiantuntijavirkamiestä esittelijöinä ja assistentti hallinnollis-teknisenä tukihenkilönä) vaikuttavat alimitoitetuilta. Olenkin viestinyt sitä, että **tiedusteluvaltuutetun riittävät voimavarat on turvattava. Henkilöstömitoituksen ohella tärkeää on asiantuntemus ja toisaalta henkinen riippumattomuus suhteessa tiedustelutoimijoihin**.

Samoin Helsingin käräjäoikeuden, joka keskitetysti käsittelisi tiedusteluvaltuuksia koskevia asioita, resursseihin ja asiantuntemukseen ja muihin toimintaedellytyksiin on tärkeää kiinnittää huomiota. Tuomioistuinvalvonnassa saattaisi olla aihetta voida myös kuulla tiedusteluvaltuutettua asiantuntijana.

Tiedustelutoiminta on **perusluonteeltaan epävarmojen tietojen ja heikkojen signaalien yhdistelemistä**. Oikeusturvasyistä tiedusteluviranomaisen ulkopuolelle yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin vaikuttavan päätöksenteon käyttöön tulisi luovuttaa vain varmistettua tietoa, joka koskee vakavia uhkia tai rikoksia.

Tiedustelutoimintaan kuuluu tietojen hankkiminen tiedustelumenetelmiä käyttämällä ja niitä muilta tahoilta pyytämällä, tietojen yhdistäminen ja niiden tiedusteluviranomaisen omassa toiminnassa käyttäminen sekä tietojen muille tahoille luovuttaminen.

Tiedustelumenetelmien käyttämisestä säädettäisiin poliisilain ehdotetussa 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annettavaksi ehdotetussa laissa ja sotilastiedustelusta annettavaksi ehdotetun lain 4 luvussa. Esityksissä on pyritty roolittamaan selkeästi siviili- ja sotilastiedustelu sekä toisaalta luomaan puitteet niiden laajalle yhteistyölle siltä osin kuin se on perusteltua ja hyväksyttävää demokraattisessa oikeusvaltiossa.

Tietojen hankkimisesta muilta viranomaisilta säädetään poliisiviranomaisten osalta poliisilain voimassa olevan 4 luvun 2 §:ssä. Tietojen hankkimisesta yksityisiltä yhteisöiltä säädettäisiin poliisilain ehdotetun 5 a luvun 50 §:ssä ja sotilastiedustelusta annettavaksi ehdotetun lain 101 §:ssä.

Tiedustelumenetelmällä saatujen tietojen säilyttämisestä ja rekisteriin tallettamisesta säädettäisiin poliisilain ehdotetun 5 a luvun 45 §:ssä ja sotilastiedustelusta annettavaksi ehdotetun lain 81 §:ssä. Poliisiviranomaisten henkilötietojen käsittelystä ja Suojelupoliisin toiminnallisesta tietojärjestelmästä säädetään voimassa olevassa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa sekä Puolustusvoimien henkilötietojen käsittelystä ja Puolustusvoimien turvallisuustietorekisteristä voimassa olevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 11 luvussa. Sekä poliisiviranomaisten että Puolustusvoimien henkilötietojen käsittelyä koskevaa lainsäädäntöä ollaan uudistamassa muun muassa EU:n tietosuojasääntelyn johdosta.

Tietojen luovuttamisesta muille viranomaisille ja yhteisöille säädettäisiin poliisilain ehdotetun 5 a luvun 55 §:ssä ja sotilastiedustelusta annettavaksi ehdotetun lain 17 §:ssä. Tiedustelumenetelmällä saatujen tietojen luovuttamisesta rikostorjuntaan taikka hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran tai huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi säädettäisiin

Käyntiosoite Snellmaninkatu 1 A, Helsinki
Postiosoite PL 20, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin 0295 16001
Telefaksi 09 160 23975
e-mail etunimi.sukunimi@okv.fi
Internet www.okv.fi

poliisilain ehdotetun 5 a luvun 44 §:ssä sekä sotilastiedustelusta annettavaksi ehdotetun lain 76 ja 77 §:ssä.

Sekä tiedusteluvaltuutetun (tiedustelutoiminnan valvonnasta annettavaksi ehdotetun lain 2 ja 5 § sekä 7 § ja sen perustelut) että tiedusteluvalvontavaliokunnan (tiedustelutoiminnan valvonnasta annettavaksi ehdotetun lain 2 § ja eduskunnan työjärjestyksen ehdotettu 31 b §) valvontatehtävä kattaisi koko edellä tarkoitetun tiedustelutoiminnan, johon kuuluvat sekä tietojen hankkiminen että niiden hyödyntäminen/käsitteleminen (poliisilain ehdotetun 5 a luvun 1 § ja sotilastiedustelusta annettavaksi ehdotetun lain 3 §).

Tiedustelutoiminnan tulee luonnollisestikin olla lainmukaista, mutta tämä ei vielä riitä. Jotta tiedusteluviranomaiset täyttäisivät lakisääteiset tehtävänsä, niiden toiminnan tulisi olla myös **tehokasta ja tarkoituksenmukaista**. Nopeasti muuttuvassa sekä muun muassa globalisaation ja digitalisaation myötä monimutkaistuvassa toimintaympäristössä tehokkuusvaatimuksen täyttäminen sekä tietojen hankkimisen että niiden operatiivisen ja strategisen analysoinnin osalta voikin olla tosiasiallisesti lainmukaisuusvaatimuksen täyttämistä haasteellisempaa. Tosin esimerkiksi tietoliikennetiedusteluun liittyvän tietoliikenteen automatisoidun erottelun osalta tehokkuus- ja lainmukaisuusvaatimukset ohjaavat toimintaa samaan suuntaan: tiedustelutoimintaan käytettävissä olevia rajallisia voimavaroja on tarkoituksenmukaista kohdentaa vain toimintaan, joka muodostaa todellisen uhan kansalliselle turvallisuudelle. Tällöin on useimmiten kysymys vieraan valtion edustajan taikka terroristiryhmän tai yhteiskunnan rakenteisiin soluttautumaan pyrkivän järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenen toiminnasta. On huomattava, että tällaisessa toiminnassa ei ole kysymys perustuslain suojaamasta yksityiselämästä sen aidossa merkityksessä.

Kansallista turvallisuutta uhkaavan toiminnan torjumiseksi ei ole riittävää tällaisen toiminnan havaitseminen, vaan toimivaltuuksia tarvitaan myös toimintaan puuttumiseen. Kyse voi olla tiedusteluviranomaisen omista toimintaan puuttumistoimivaltuuksista tai tiedusteluviranomaisen oikeudesta luovuttaa tietoja toimintaan puuttumistoimivaltuudet omaavalle toiselle viranomaiselle.

Ehdotettujen muutosten myötä Suojelupoliisi ei olisi enää esitutkintalain ja pakkokeinolain mukaiset, rikosten selvittämistä koskevat toimivaltuudet omaava esitutkintaviranomainen. Tämä **on merkittävä muutos Suojelupoliisin tehtävissä**. Suojelupoliisi olisi kuitenkin edelleenkin poliisilain mukaiset, muun muassa rikosten estämistä ja paljastamista koskevat toimivaltuudet omaava poliisiviranomainen. Poliisilain mukaisista nykyisistä toimivaltuuksista tiedustelutoimintaan liittyen merkityksellisiä ovat poliisilain voimassa olevassa 5 luvussa säädetyt salaista tiedonhankintaa koskevat toimivaltuudet, erityisesti luvun 3 §:ssä tarkoitetut rikosten paljastamistoimivaltuudet (vastaavasti Puolustusvoimien salaista tiedonhankintaa rikosten estämisessä ja paljastamisessa koskevista toimivaltuuksista säädetään voimassa olevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 89 §:ssä). Poliisiviranomaisen yleisistä rikosten estämistoimivaltuuksista säädetään poliisilain voimassa olevassa 2 luvussa, muun muassa sen rikoksilta suojaamista koskevassa 10 §:ssä. Suojelupoliisilla on poliisiviranomaisille poliisilaissa säädettyjen tehtävien ja toimivaltuuksien lisäksi sille voimassa olevissa turvallisuusselvityslaissa ja kansainvälisistä tietoturvallisuusvelvoitteista annetussa laissa säädettyjä erityistehtäviä ja -toimivaltuuksia.

Lakiesityksissä on pyritty **rajaamaan luottamuksellisen viestin suojaan kohdistuvaa puuttumista tietoliikennetiedustelussa erityisin säännöksin**. Tietoliikennetiedustelu perustuisi menetelmällisesti tietoliikenteen automatisoituun erotteluun. Tiedustelulupavaatimusta varten tarvittavat tiedot saataisiin siviilitiedustelussa Suojelupoliisin Puolustusvoimien tiedustelulaitokselle antamaan toimeksiantoon ja tiedustelulaitoksen tekemään tietoliikennevirtojen tilastolliseen analyysiin. Tuomioistuimen käsittelyyn tulevassa tiedusteluluvassa olisi jo tarkemman analyysin kohteeksi tulevan tietoliikenteen hakuehdot. Tiedusteluluvan mukaisen tietoliikenteen suodattamisen kytkennän tekisi tiedusteluviranomaisista riip-

Käyntiosoite Snellmaninkatu 1 A, Helsinki
Postiosoite PL 20, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin 0295 16001
Telefaksi 09 160 23975
e-mail etunimi.sukunimi@okv.fi
Internet www.okv.fi

pumaton taho, lakisääteistä erityistehtävää hoitava Suomen erillisverkot oy. Tällä pyritään varmistamaan, etteivät tiedusteluviranomaiset saa tuomioistuimen lupapäätöksen sallimaan pääsyä laajempaa pääsyä tietoliikenteeseen. Puolustusvoimien tiedustelulaitos tekisi hakuehtoja vastaavan tietoliikenteen erottelun ja toimittamisen Suojelupoliisille. Lakiehdotukset tältä osin laajentavat Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen tehtäviä. Tehtävien eriyttäminen ehdotetulla tavalla osaltaan turvaa tietoliikennetiedustelun asianmukaisuutta ja perusoikeuksiin puuttumisen rajaamista mahdollisimman vähäiseksi. Sääntelyllä pyritään torjumaan tekniset mahdollisuudet vain väljästi rajoitettuun massaluonteiseen tiedusteluun.

On huomattava, että pelkästään vieraan valtion tai sellaiseen rinnastuvan tahon tietoliikenne ei nauti luottamuksellisen viestin suojaa. On tärkeää, että tämä poikkeus myös käytännössä pystytään rajaamaan ehdotetuissa tiedustelulaeissa säädettyyn poikkeusmahdollisuuteen.

Laissa sotilastiedustelusta säädettäisiin **sotilastiedustelun kohteista ja tiedustelutoiminnassa sovellettavista periaatteista, toiminnan ohjauksesta ja sekä sisäisestä valvonnasta puolustushallinnossa**. Tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain mukainen valvonta kohdistuisi myös sotilastiedusteluun. Esitys laajentaa Puolustusvoimien tehtäväkenttää ja sotilas- ja siviilitiedustelun yhteistyötä. Yhdyn esityksessä esitettyyn, että tämä asettaa **korkeat laadulliset, koulutukselliset ja oikeudelliset vaatimukset täytäntöönpanolle.** Käytännössä laajennettujen tehtävien edellyttämä oikeudellinen valvonta ja toimintamuodot sekä riippumattomuutta kunnioittava hyvä yhteistyö uusien valvontaelinten tiedusteluvaltuutetun ja tiedusteluvalvontavaliokunnan kanssa vaativat käytäntöjen kehittämistä ja luomista Puolustusvoimissa. Tietoliikennetiedustelun tekninen toteuttaja olisi edellä mainitusti Puolustusvoimien tiedustelulaitos. Samoin kuin siviilitiedustelussa sotilastiedustelussa tarvittavan tietoliikennetiedustelun edellyttämät kytkennät viestintäverkkoon tekisi erillinen toimija, Suomen Erillisverkot oy tai sen tytäryhtiö Suomen Turvallisuusverkko oy. Hallituksen esityksen sotilastiedustelulaiksi perusteluissa arvioidaan säätämisjärjestysperusteluissa varsin laajasti perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden täyttymistä ehdotetun lain säännöksissä.

Puhemiesneuvoston ehdotuksessa ja laissa tiedustelutoiminnan valvonnasta tarkoitettu tiedusteluvalvontavaliokunta on Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen ja sen soveltamiskäytännön valossa erittäin tärkeässä asemassa tiedustelun parlamentaarisessa, demokraattista ulottuvuutta ja demokraattista legitimiteettiä luovassa valvonnassa. **Tiedusteluvalvontavaliokunnan käytännön työtavat** ovat kansainvälisen kokemuksen valossa tärkeitä valvonnan tehokkuuden ja uskottavuuden kannalta. Lakiesitykset luovat sille puitteet, erityisesti tietojensaantioikeus tehokkaasti ja sen vastapainona myös salaisuuden säilymisen turvaaminen ovat merkityksellisiä seikkoja.

***

Totean muuten, että tiedustelutoiminta on myös valtioneuvoston oikeuskanslerin ylimmän laillisuusvalvonnan piirissä perustuslain 108 §:n mukaisesti. Hallituksen esityksissä ja puhemiesneuvoston ehdotuksessa olevat viittaukset ja kuvaukset ovat tältä osin asianmukaisia.

Valtioneuvoston oikeuskansleri Tuomas Pöysti

Käyntiosoite Snellmaninkatu 1 A, Helsinki
Postiosoite PL 20, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin 0295 16001
Telefaksi 09 160 23975
e-mail etunimi.sukunimi@okv.fi
Internet www.okv.fi